

2923

Grisslakt.

Grisen skulle slaktas någon vecka före jul, så att man fick mycket "slaktemat" julafton. Det fanns alltid en särskild person i byn, som brukade slakta. Han blev kallad och skulle infinna sig så tidigt om morgonen, att grisen var slaktad innan dager. Han skulle ha mat och en slaktesup, när han kom. Därpå gick han ut till nasse, satte på honom ett trynträ, för att han inte skulle skrika, d.v.s. en ygla av rep slogs om hela trynet, i repet hade bundits en stake, med vilken yglan drogs åt om trynet. Om ena bakbenet bands ett rep, och sedan fördes nasse med våld in i köket, hivades upp på slaktbordet, hölls fast och stacks utan bedövning. (Klubba och slaktmask ha tillkommit under senare tid.) En kvinna tog emot blodet och barnen fingo också vara med och lysa med stickor. När blodet runnit, skällades grisen och borsten skrapades av med en större skopa. När "slaktaren" var

Skriv endast på denna sida!

färdig med sitt arbete, skulle han ha "fägning".

Gallan tog man vara på och torkade till med-
cin åt kreaturen.

På grisagallan och "melten" (mjälten) bru-
kade man läsa, hurudan väderleken skulle bli under vintern.

125
2923

126.
2923

Fäslakt.

Fäkreatur slaktade man om hösten i oktober. Dessa snärjde man omkull med rep och alla fyra benen drogs ihop. En stång stacks under repet mellan bak- och frambenen från den sida, varåt benen låg, samt över djurets kropp och ned i marken på andra sidan. En man höll i stängen. Huvudet vreds om, så att båda hornen kom mot jorden och sedan stacks djuret utan bedövning. Det var hemskt att höra djurens råmanden, när de slaktades på detta sätt.

Köttet såltades ner, och det blod, som man inte använde genast, bakades paltbröd av. Kakorna klyvdes och torkades i ugnen, så man hade hela året.

Skinnet lät man bereda till västar, matväskor, till att sy på vantarna, till förskinn och till att laga

2923¹²⁷

byxorna med såväl framtill på knäna och benen som baktill.

Urinblåsan, hjärthinna och maghinna tog man vara på. Dessa hinnor blåstes upp, knöts igen och gavs en viss fason till lyktor och hagelpåsar och för ännu längre tillbaka till gönsterrutor.

Av hornen gjordes ibland korvahorn, som användes vid korvstopppning, vilket skedde för hand.

2923/181

Julbrödet

skulle räcka till "varfedaen".

Amal
Oppvidinge Ind
My husk om

Oppst. Axel Blomfeldt 6
Mälaris
Ber. Emil Helén
M. Peters

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2923¹²⁹

Luciafirandet.

Lucianatten firades på enstaka ställen i min ungdom. Man söp och vakade hela natten, samt väckte folk, som låg och sov. Man började redan kvällen före att gå omkring med kaffe. Man hade brännvin med sig. Annars gick man om morgonen innan dager. Man klädde ut sig, när man gick med kaffe.

2923, 130.

Tomasnatten.

Tomtarna skulle ha fritt den natten. Alla
kvarnar stodo stilla.

Imåland
Uppvidinge l. d.
Myhults sn.

Uppst. av H. Stenfeldt
Hälsås.

Per. Nohr Emil
68 år

J. Alsterfors

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

131
2923

8

Odens jakt.

Oden var ute från och med Tomasnatten till och med julnatten för att jaga skogsrå. För att inte dessa skulle komma in i stugan, lade man stål i kors vid dörrarna. När Oden jagade dem, och när åskan gick, kommo de in i husen för att gömma sig hos människorna. Stålet kommo de inte förbi.

En man var ute och körde i något ärende en natt. Då mötte han Oden, som även han körde. Oden skrek: "Ur vägen bonde! Vet du inte att jag har natten och du har dagen?"

2923 1881

Staffansleken.

När vi voro små lekte vi Staffansleken och sjöngo Staffansvisan. Jag kommer inte ihåg den nu, men det var många tempo i leken. Jag minns, att vi skulle rida och springa runt julbordet.

2923^{133.}Tomten.

Det fanns en man, som hade god tur med tomtarna. Hans lador blevo aldrig tomma under vintern. En julaftonskväll fick han se en tomte komm dragande ett halmstrå in på logen, under det han stönade och pustade. Mannen kunde inte tåga utan sade: "Det var inte mycket att stöna för." - "Det gör väl lika mycket till som ifrån", svarade tomten, och så drog han därifrån. Morgonen därpå voro ladorna tomma.

2923

134

Julrengöring.

Allt skulle noga rengöras till jul. Målade möbler funnos inte, utan alla möbler skurades. Kopparkärlen blankades med aska, vatten och en trasa. Skedarna skurades och hängdes upp i sina ställ i skåpet - en bräda, som man sågat "nack" uti. Tennfat och tennstop blankades. Grytor och kärl putsades och sattes upp på sin hylla ovan dörren.

135.
2923Julaftonens arbete.

Göromålen skulle vara avslutade kl. 12 julafton. Husmodern väckte husets folk tidigt den morgonen och bjöd dem maten på sängen. Julosten skulle då skäras och juldrikkat avsmakas. Man önskade varandra "god jul", varpå man klädde sig och gick var och en till sitt arbete. Sista julveden skulle huggas, bäras in och floas upp i "vevråa", hackelse skäras till hästarna, gevor skulle göras till kreaturen, så att de hade från kl. 12 julafton och till annandagen färdigt att läggas till dem, ty julaftons eftermiddag skulle man vara fri och juldagen fick endast det allra nödvändigaste göras.

Detta var utearbetet. Under tiden karlarna utförde detta, gjorde kvinnorna stugan pryddlig och fin. Ny halm lades i sängarna, gardiner hängdes upp, ljus sattes i stakarna, kött- Stugans pryddande.

2923 136.

grytan sattes på och väggbonader hängdes upp.

Korna skulle ha ärthalm julaftons morgon.

Utanför dörren sattes granar eller enar, en på varje sida om ingången.

Fåglanekarna sattes upp ute i trädgården.

Klockan tolv julafton skulle allt arbete vara utfört. Man samlades då hela familjen och tjänstefolket för att doppa i grytan. Var och en hade en skiva bröd i handen, och så doppades brödskivan i spadet. Till brödet åt man fläsk, kött och korv. Och så drack man enebärsdricka eller julöl.

Korna.

Granar utan-
för dörren.

Fåglaneker.

Doppa i gry-
tan.

Jan.
Upprindings tid
Majhult för
1929.

Uppst. Axel Blomfeldt
Ker. Emil Holm 68 år

14

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

137.
2923

Julbordet.

Ett slagbord ställdes mitt på golvet, ibland två tillsammans. Linnedukar lades på och bordet dukades rikligt, så att maten räckte till nyåret. Det var risgrynsgröt, lutfisk, ärter, fläsk, korv, sylta, smör, bröd och allt som på den tiden kunde förekomma på ett rikt dukat bord. Ett kokt svinhuvud med ett äpple i munnen trönade på bordet. Brännvin i tennstop och juldricka i träkannan med lock. Julhögar till barnen och till alla tjänarna. Julhögar.

Skydd mot trolltyg.

"Våastål" lades eller stacks in omkring dör-
rarna. Hade man en avbruten kniv, stacks den in ovan dörren till
boningshuset. Man lade också stål i kors.

189.
2923Tvåltillverkning.

Vid julbadet användes hemkokt tvål. Man läckte lut av aska, som skirades av. I denna lut kokade man ben, flott, flottrester, fläsksvålar, härsket fläsk o.d. Detta koktes tills luten kokt bort, skirades, ställdes att stelna och skars upp.

Alphinst, Sm.

17

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

140
2923

Julagubbar, julbocken och jultomten.

Julaftons kväll klädde en del ungdomar ut sig till julagubbar i gamla avlagda, lagade kläder och med stort yvigt skägg, puckelrygg och påse. De gingo omkring och tiggde eller bad om natthärbärge. De undfägnades vart de kommo. I Älmeboda kommo de i vargskinnspäls en del.

Under förra århundradet klädde en del ut sig till jultomte och julbock och gingo omkring i stugorna julaftons kväll. "Julbocken" hade snott om sig ett bockskinn och kom på alla fyra, åtföljd av tomten. Julbocken skulle alltid ha något av husets folk.

14/1
2923Julaftonsandakten.

Efter måltiden läste husfadern julevangeliet och så sjöng man en psalm, varefter man gick till sängs, ty nästa morgon skulle man tidigt upp för att gå till julottan.

Alphus, Sm.

19

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2923 ¹⁴²

Först hem från julottan - bli gift.

Fanns det någon ungmö, som önskade bli gift
nästa år, försökte hon hinna hem först, och lyckades hon, kröp hon
in i bakugnen. Var det en mansperson, som fick se henne där först,
blev hon gift, och denne skulle hon ha.

Skriv endast på denna sida!

143.
2923Nyårsafton.

Nyårsafton liksom juldagen fick man inte gå
utom dörren för att besöka någon.

14/4

2923

Tjugondagen.

Julen söps, festades och dansades ut tjugon-
dagen.

22

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

145.

2923

Grötrim.

"Ja lägger armen i krok å äter u` alltihop."

Nöttekar.

Man hade nötter i en hand, sträckte fram båda knutna och frågade: "Vill du hacka ris eller frysa?" eller "Vill du gå på broa eller falla i åa?"

Småland.
Västmanland
Närke

Tryck af Skapelsest. 24
Ber. af En Kolon. 68 år
Född i Skåne

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

147.
2923

Lekar och danser.

En lek kallades "Dela ut vagnen". En person, "Dela ut vagnen!" som hade en spetsig käpp i handen, delade ut namn till alla i leken deltagande. Namnet skulle vara någon benämning på en vagnsdel. Räckte inte vagnen till, tog man selen också. Han skulle para ihop flickor och pojkar. Han gick till någon, stack denne med käppen (den, som "delade ut vagnen", stack med käppen på könsdelarna, antingen det var flickor eller pojkar) och frågade: "Vad vill du ha?" Den tillfrågade måste svara kvickt, för att inte bli stucken, och den, som hade det ropade namnet, måste skynda sig komma, för att inte bli stucken. Ropade man sitt eget namn, fick man ge pant.

Två man höll en stäng på axlarna och en tredje snurrade omkring denna.

Skriv endast på denna sida!

Ett snöre trädde i en mårila i taket. I vardera änden hade snöret en ygla, som nådde ned till en aln från golvet. En person lade sig framstupa på golvet, yglorna lades som snärjor om hans fotleder och han skulle sedan gå avigt, tills han fick benen rätt upp mot taket och stod på händerna.

Nackaspänn. En person ~~XX~~ lade sig framstupa. En annan lade sig över honom, trädde sina armar under hans, knäppte sina händer bakom hans nacke, sedan skulle den på golvet liggande resa sig upp.

Man lade en smal käpp under knäveckan, sittande på golvet. Man trädde armarna under käppen utanför knäna, knäppte händerna om benen och försökte resa sig upp.

Man försökte trada en tråd genom ögat på en nål, sittande på en kvartersflaska med buteljens hals åt samma håll som benen.

Och så lekte man "väva vallman" och "räven laskar över isen".

Villarpaskottet.

När någon fick "villarpaskottet", värk som kom hastigt som ett skott, eller annan svår värk, skulle detta onda skjutas bort. Bässan laddades - utom med krut - med 9 små, korta pinnar av nio slags fruktbärande träd. Skottet sköts över den sjuke, vilken skulle befinna sig över ett rinnande vatten, antingen helt eller endast med den sjuka lemnen. Skottet skulle skjutas över den sjuka punkten och gå över det rinnande vattnet.

Em.
Uppfinningar
Styck
1929

Uppst. Salomfeldt, Axel
Ber. Holm, Emil (68 år).

27

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

150.
2923

Taga reda på källådror.

Förr tog man rätt på källådror med en kvist
av vide eller rönn. Rönnens namn kommer jag inte riktigt ihåg,
antingen det var flyg- eller flogrönn. Denna rönn skulle växt
upp i en gammal alstubbe, och kunde man hitta en sådan, så var
detta det förnämsta medlet, när man sökte efter källådror.

157.
2923Vättern.

Man fick inte stampa hårt i marken, då skadade man vättern. Inte fick man slå ut hett vatten, då brände man vättern. Under arbetet i jorden var man rädd för att skada vättern. Blev man sjuk, trodde man, att man skadat vättern, och man skulle be om förlåtelse samt offra på den plats, där man trodde sig ha tillfogat vättern något ont. Vättern bodde i jorden.

1971

2923

Gå över visst ställe - bli sjuk.

Man trodde också, när man blev sjuk, att man råkat gå över något "Häst- eller hundtummel" (där häst eller hund tumlat sig).

Amalank.
uppskrifter
Fågeln
1929

2923

per S. Blomqvist

30

Per S. Blomqvist. Fk
Södra Rås

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1931

Fågeln.

Den sista kärven på åkern kallade man i
Sjösås för "sparvakärven" och den skulle gömmas till julmat åt
fåglarna.

"Sparvakärven!"

2923/57/

Sista säden och sista neken.

I Sjösås och Åsheda kallades den sista sä-
den mannen skar på åkern för "haren" och likaså sista gräset, som "Haren!"
slåddes på ängen. Mannen "tog haren" och kvinnan fick "sonalyckan!", "Sonalyckan!"
när hon tog upp det sista. Den kvinna, som råkade få sista neken
på åkern, fick alltså "sonalyckan".

2923

155.

Nymäne.

I nyet läste man hurudant vädret blev nedan
och tvärtom. Man läste på "Vinterbrötan", "Karlavagnen", "Frigge-
rocken" och "Sjustjärnan".

2923

156.

Lussenatt.

Har inte stubben hatt Lussenatt, så har han
hatt julenatt.

2923¹⁵⁷

Danslek.

✓

I Sjösås kallades denna dans "Skinkenpass".

Nyårsnyet.

Min far var från Sjösås, och där är jag född.
Han brukade säga, att flickorna skulle niga för nyårsnyet och
hålla i kjolen och att pojkarna skulle buga och hålla i tröj-
fliken.

159.

2923

Vårarbetet.

När vårningen var avslutad skulle alla männen i byn gå ut och sova "vårdrunten" av sig under en gran. Där lågo Vårdrunten. de en hel vecka och sov eller pratade, och de gingo endast hem för att äta.

2923 160.

Julbröd åt dem, som sädde på våren.

De, som sädde om vårarna, skulle äta en julbrödssmörgås medan de sädde. Vilken sorts säd, som såddes, skulle de äta en smörgås, för att skörden skulle bli god.

2023

161.

Om brödet blev förtrollat.

Blev brödet inte bra, sade man: "Nu är det förtrollat", och så gick man till nio vedbackar och tog en "kåna" på varje och eldade i ugnen med för att brödet skulle bli bra,

162.
2923

För att få mycket smör följande år.

En skiva av julbrödet lades under bordduken, när folket ätit julaftons kväll. Brödskivan skulle ligga där i tre dygn och därefter givas åt korna, så fick man mycket och gott smör nästa år.

162,
2923Advent.

Äro träden rinniga i advent, blir det god
skörd nästa år. Detta ser man lika långt efter jul som före.

I advent hade man även märke på fruktträden,
hur god fruktskörden skulle bli.

Fruktskörden
nästa år.

164.

2923

Rengöring.

Man skurade golvet med en "granriskäring" eller halm, som man snodde ihop, och strödde sand och finhackat granris över hela golvet.

165.
2923Granris eller halm på golvet om julen.

Det var förr i tiden brukligt att strö golvet med granris till jularna, men jag hörde, att det fanns de, som använde halm. Granris i förstuga, kök och rum.

Väggbonaderna

voro målade. På väggarna hade man målade tapeter, föreställande blomkrukor o.d.

Björkström, Sm.

44

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

167.

2923

Julafton i ladugården.

Hästarna leddes in i stugan julaftons morgon och
fingo smaka all julmaten vid bordet, och så skulle de ha en jula-
sup. Hästarna.

I ladugården "pussade" man krut julafton. "Pussa" krut.
Krutet lades i en panna och så tände man på.

1681
2923Julgävor till de fattiga.

Man sände ut barnen till de fattiga hemmen med bröd, en limpa och en finsiktad kaka, en liten julost, korv och julljus samt julöl. Ibland kommo barnen med sina påsar själva och fingo en kaka av varje sort.

2923

169.

Julbrasan.

När julbrasan var tänd, hände det, att man inte nöjde sig med att den kärniga, torra granveden smäckte, utan alla männen klevo upp på spishällen och spjärnade med sin stora träskor, så det small alldeles förskräckligt.

170.
2923

Julkalasen.

När det bjöds till kalas på längre avstånd från hemmet, gingo endast de äldre, men ungdomen stannade hemma, gingo till varandra och roade sig tills de äldre kommo hem fram på efternatten. Det hände då, att även de deltog i lek och dans. Innan ungdomarna gingo hem, städade de och gjorde i ordning efter sig.

171.
2923Karl-dagen.

Etter tjugondagen hade man inte några kalas
förrän Karl-dagen kom. Det var som om det skulle varit något sär-
skilt med den dagen, ty den firades särskilt högtidligt.

2923/72

Julbordet.

Lutfisken på julbordet tillkom senare.

178.
2923Bröllopsseder.

Vid bröllop gick man efter vigseln ut i trädgården, och där drog man först brudgummen och bruden och sedan alla tärnorna och marskalkarna samt den övriga ungdomen genom "klynnorna" i träden, och sedan gick man långdansen. Endast de äldre sluppo att bli dragna genom träden.

2923¹²⁴Skvaltkvarnar.

C

Man hade förr skvaltkvarnar. Man hällde på sä-
den på kvällen, satte kvarnen i gång och körde hem. Dagen efter
for man till kvarnen efter mjölet.

2923 175

Rimma för gröten.

Man rimmade mycket för att reta varandra och
ställa till slagsmål.

Bot för förtrollade bössor.

Om någon hade förtrollat bössan, så att skottet rann ut, så bröt man förtrollningen genom att ladda den med pinnar av 9 slags fruktbärande träd och skjuta skottet i en "klynnit berk" i "klynnian" (där björken delar sig i två stammar.

177.
2923Nyårsnyet.

Första nyårsnyet och ytterligare två ny framåt
äro "kämpany". Sådant vädret är, när nyårsnyet inträffar, skall
det vara ytterligare två ny framåt. Tänds nyt före 13-dagen, kal-
las det "trängeny".

"Kämpany".

"Trängeny".

178.

2923

Julbloss.

Till julbloss tog man reda på långa avblåsta torra småtallar, vilka klyvdes sönder ett bra stycke ned i ena änden.

Framkomna till kyrkan kastade man julblossen i en hög i snön utanför kyrkmuren, och när alla kastat dit sina bloss, var där till sist en stor eld.

179.

2923

Julhare.

Det var vanligt, att det alltid skulle vara
en julhare på bordet.

190.

2923

Tomasmässonatten

skulle man läsa på Vintergatan hurudan vintern skulle bli.

2923

Julbadet.

Alla barnen skulle bada först, därefter de äldre.

182
2923Rimma för gröten.

Till gröten rimmade man. Husfadern först, sedan
husmodern och därefter i tur efter ålder.

183.

2923

Ljusstöpning.

Man stöpte stora ljus, små ljus samt ljus
av mellanstorlek.

I de svarvade kronorna, som hade ringar för
ljusen, sattes små ljus, ingenting mera i min ungdom.

184.
2922Oden.

Alltid om höstarna skulle en får köras i åkerens
båda ändar tvärs över de andra, för att inte Oden skulle komma
över åkern, när han var ute. Tvärs över en får kunde han aldrig
komma.

1851

2923

Ljus i julgranen.

När julgran började användas, bands i denna ett ljus för varje medlem i familjen och ett för varje tjänare. Om ljusen band varje person en tråd för att känna sitt ljus igen. Granen tändes under måltiden, och den person ljuset slocknade för skulle dö nästa år.

29??

186.

De döda skulle ha av julmaten.

I Åmmatorp vid Sävsjöström, Lenhovda, fick husets folk sin mat tilldelad på tallrikarna av husmodern julaf-
tons kväll. Av detta skulle varje sort endast smakas, inte ätas
slut, ty de döda skulle komma hem till sina efterlevande och äta
av julmaten under natten. Samma var förhållandet med brännvinet
och julölet.

Även tomten skulle äta.

Tomten.

2928 187.

Danslek.

På Sävsjöström kallades den också "Slinkom-
pass."